Journal of Knowledge-Research Studies

Moradi, Samira (2022). Explaining the components of access in information seeking process in virtual space based on radical change theory: The case study of newcomer bachelor degree students of faculty of Education and Psychology of the University of Tabriz. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 1(1): 119-141.

DOI: 10.22034/jkrs.2021.47743.1005
URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_14080.html

The paper is an open access and licensed under the Creative Commons CC BY NC license.

Explaining the Components of Access in Information Seeking Process in Virtual Space Based on Radical Change Theory: The Case Study of Newcomer Bachelor Degree Students of Faculty of Education and Psychology of the University of Tabriz

Samira Moradi[1]

Accepted: December, 26, 2021 ; **Received: September, 3, 2021**

Abstract

Purpose: explain the components of access based on one of the dimensions of fundamental change theory in information-seeking from students in virtual space.
Method: The present study is a qualitative using semi-structured interviews. The population consists of University of Tabriz bachelor students in Education and Psychology Faculty, selected using snowball sampling, Finally, using the opinions of 21 students, the required data came to saturation. To analyze qualitative data and extract components from coding, the grounded theory and MaxQDA software were used.
Findings: To design access model and to discover a common concept of the definition of the phenomenon in question (access), considering causal conditions (context of using the knowledge; and ability of others and types of content used in virtual space), contextual variables (access tools), strategies (how to access information resources, having the necessary skills to use information resources independently, using the knowledge and abilities of others in virtual space), intervening conditions (barriers to accessing information) and consequences of access (application of virtual space for users) was explained.
Conclusion: The emergence of electronic resources in virtual space and the unique features of virtual space have changed the information-seeking behavior of students, and need to have necessary abilities and skills in the field of information literacy, computer literacy, Internet literacy, communication literacy, critical literacy, and culture literacy.
Value: The value of this research is to show one of the essential dimensions of the theory of fundamental change (access) that is affected by the virtual environment.

Keywords: ***information-seeking behavior, access, fundamental change theory, students, virtual space***

1. Master, Knowledge and Information Science, Iran (corresponding author) Email: s.moradi.429@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Access is one of the main factors in the information-seeking process. Therefore, careful consideration of changes in information-seeking behavior under the influence of the digital environment in terms of access requires understanding of change in methods of access to information and ways to Use it. Because the lack of necessary knowledge regarding the nature of this subsystem of the macro system of information-seeking behavior can lead to challenges in developing appropriate information services and libraries. According to an increasing level of technology intermediation as the primary tool for access to information, technology skills are the main amplifier or obstacle in the access process, and expertise in it can facilitate the information seeking approach (Khosrojerdy, 2005)

Studies show that despite the undeniable role of access in the information-seeking process, there have been few theories about this regard. One of the most specific theories in this field is to explain the information-seeking behavior of young people and adolescents or people who have recently entered the new virtual information spaces and electronic environment based on it, is the theory of fundamental change which was presented by Elisa Dresang in 1990. The results of his research, which is manifested in the form of this theory, have shown that access, along with other factors such as interaction, communication, in new virtual information spaces, is faced with fundamental changes. In his view, the more information literacy students have, the better they can deal with the latest information space (Fisher, Mckechnie, Erdelez, 2008).

The main purpose of this research is to explain the components and concepts of access to identify the unique patterns and approaches of first-year students in the information-seeking process, especially in virtual space.

Method

The current research approach is qualitative using semi-structured interviews; the method of data collection was done through a face-to-face interviews. The research population was newcomer bachelor-degree-students of the faculty of Education and Psychology (University of Tabriz). The sampling method was a snowball. Finally, the data was matured by points of 21 students. The data was analyzed by MaxQDA. In this study, for designing an access model, seven questions were asked. The questions have become Thematic, and each of the questions was analyzed under the main category.

Findings

After analyzing the qualitative data and the method of coding the grounded theory, From the answers given to the questions with Thematic of application of virtual space for users, types of content used in virtual space, access tools, how to access information resources, having the necessary skills to use information resources independently, using the knowledge and abilities of others in virtual area, barriers to information access in virtual space, 19 main categories and 39 subcategories were extracted which are presented in Table 1.

Journal of Knowledge-Research Studies (JKRS)

Vol 1

Issue 1

Serial Number 1

2022

Journal of Knowledge-Research Studies (JKRS)

Vol 1

Issue 1

Serial Number 1

2022

Table 1. The main categories and subcategories extracted related to access

Categories	Subcategories
Everyday use	**Required Reading Material, necessary Reading Material for life**
Entertainment	**The study of the novel, watching movies, photos, listening to music, watching Jokes**
Scientific	**Scientific videos**
Scientific and research	**Psychology, Knowledge and information science, philosophical, historical information**
Unlimited access tools to information	**Smartphone, laptop, and tablet**
limited access tools to information	**Computer, and library**
Easy access	**Access to the most required information**
Difficult access	**Challenging, challenges resulting from spiritual - emotional issues**
Medium access	**Access to the required information sometimes**
Information skills	**The experience of using**
Communication skills	**The skill of asking others**
Technological skills	**Computer skills**
Reference groups	**Skilled people, successful people, and professors**
Social groups	**Friends, anonymous users of virtual space**
Everyday use	**Solving problems, life issues**
Scientific-educational	**Concours, Scientific**
Disuse	**be independent**
Educational barriers	**Educational Challenges, Weaknesses in Internet learning skills, weaknesses in computer training skills**
Infrastructural and technological barriers	**Lack of service provider centers, lack of Internet infrastructure access, inherent challenges of Internet resources, Filter, the inefficiency of search engines, computer virus, slow- speed internet**
Individual barriers	**Weakness in volition**

According to the research findings, many students use smartphones because of easy access, easy mobility, and ancillary facilities such as a dictionary and use the laptop to carry out their tasks, opening PDF files, educational videos, and even entertainment. The main reason students use personal computers, is the small size of tablets and smartphones. For reasons such as a large amount of information, extensive advertising, and lack of focus, they prefer the library. Most students, for meeting the information needs related to their discipline and carrying out research, turn to the virtual space. The multimedia feature of virtual space has attracted students to entertainment such as reading novels, watching movies, viewing photos. Also, features like the extensiveness of information and finding the required information quickly and sometimes with difficulty have invited students towards virtual space. Some of them looking for the issues that are important to them in life. Students perform the most tasks themselves for excessive use and to pass educational courses in schools, reading books and ease of use, independently, and some believe that humans need each other. On the other hand, students have considered the breadth and variety of information, dealing with lots of marginal things, being familiar with how to use the Internet and computer principles, etc., as significant barriers to accessing data in virtual space.

Conclusion: The emergence of electronic resources in virtual space, especially the Internet, the World Wide Web, and the unique features of virtual space such as ease of access, breadth, and

diversity of information, and its multimedia has changed the information-seeking behavior of students. Students need information literacy, computer literacy, internet literacy, communication literacy, critical literacy, and culture literacy.

Keywords: ***information- seeking behavior, access, fundamental change theory, students, virtual space***

Extended Abstract References

Abdollahi, H, & Ejtehnejad Kashani, S (2015). A comparative study on the status of the study of non-grammar study among Iranians over four consecutive waves of the Indicators of General Culture in Iran (2009-2012) in Proceeding of *the National Conference on the Study of Culture in Iran*, by Ismat Momeni and Abolghasem Isa Morad, 109-125. Tehran: Librarian.

Ahmadi, H, Yari, Sh (2015). *Essentials and Challenges of Study in Iran in the Proceeding of the National Conference on the Study of Culture* in Iran, compiled by Ismat Momeni and Abolghasem Isa Morad, 243-259. Tehran: Librarian.

Ahmed, Y., Oiza, J. A., Omah, J. E., & Murjanatu, A. (2021). Information Seeking Behavior of Undergraduate Students in the Faculty of Arts, Ahmadu Bello University (ABU) Zaria. *Kaduna Journal of Educational Studies (KJES)*, *1*(2), 34-42.

Akarsu, O., & Darıyemez, T. (2014). The reading habits of university students studying English language and literature in the digital age. *Journal of Language and Linguistic Studies*, *10*(2), 85-99.

Chen, H.y. & Chang, C.Y. (2005). Personal Epistemological Beliefs, Critical Thinking Abilities, and Information-Seeking Behavior of College Students. In P. Kommers & G. Richards (Eds.), *Proceedings of ED-MEDIA 2005--World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications* (pp. 1836-1840). Montreal, Canada: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved July 31, 2021 from https://www.learntechlib.org/primary/p/20343/.

Dresang, E. T. (2005). The information-seeking behavior of youth in the digital environment. *Library Trends*, *54*(2), 178-196. doi: 10.1353/lib.2006.0015

Dresang, E. T., & K. Koh (2009). Radical Change Theory, youth information behavior, and school libraries. *Library Trends*, *58*(1), 26-50.

Famil Rouhany, S., Mousavi, F (2017). Media Literacy and Information Behavior in Cyberspace, *Depiction of Health*, 8(2), 126-133.

Fisher, C, McKechnie, L, Erdelez, S (2008). *Theories of information behavior*. (Translators: Firoozeh Zare Farashbandi, Ghulam Heidari, Mohsen Haji zin al-Abedini and Leila Maktabifard). Tehran: Librarian (Original work published: 2005).

Hariri, N (2006). *Principles and methods of qualitative research*. Tehran: Islamic Azad University, Science and Researches Branch.

Harizavi, M., Zare-Deris, Z., Mahidashti, M., Abaft, N., Valipour, A., & Momtazan, M. Factors affecting information behavior behaviors of Abadan University of Medical Sciences students. *Journal of Modern Medical Information Sciences*, 6 (1) :37-43 https://dx.doi.org/10.29252/jmis.6.1.38

Khosrawi, F, Mansourian, Y Alipour Hafezi, M & Ali Mohammadi, D (2008). The Effect of Electronic Resources on Study. *Book of the Months of General*, 8 (128).

Khosrojerdi, M. (2007). Conceptualizing the "access to information" Process and Representing a combined model: some consequences of technology on access. *Journal of Academic librarianship and Information Research*, 39(44)

Koh, K. (2011). Proposing a Theoretical Framework for Digital Age Youth Information Behavior Building upon Radical Change Theory. Retrieved from http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_migr_etd-2849

Koh, K. (2013). Theory-to-research-to-theory strategy: A research-based expansion of radical change theory. *Library & Information Science Research*, *35*(1), 33-40. doi:10.1016/J.LISR.2012.09.003

Koh, K. (2015). Radical Change Theory: Framework for Empowering Digital Youth. Retrieved from https://b2n.ir/d19003

Journal of Knowledge-Research Studies (JKRS)

Vol 1

Issue 1

Serial Number 1

2022

Lincoln, V. S., & E. G. Guba (1985). Naturalistic Inquiry. Beverly Hills, CA: Sage. Literature, Technology, and Early Writing Instruction. *Language Arts*, *78*(3), 207-216.

Marefat, R (2014). A Brief Look at Information Management in Virtual Social Networking Networks in the *Proceedings of the First National Conference on Human and Information Interaction*, Compiled by Nosrat Riaohinia and Yazdan Mansourian, 633-694. Tehran: Chapar Publishing.

Memarbashi, P., Zamani Miandashti, N. (2013). An Analysis of Information-Seeking Behavior Through The Internet Tmong Agricultural Undergraduate Students at Razi University of Kermanshah. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 9(1), 33-49.

Naseri, Z & Nouruzi, A. (2016). The Impact of the Digital Environment on Youth Adult, s Reading Habits. *Research on Information Science and Public Libraries*, 22 (2), 213-217.

Navadeh, M., Sepehr, F. (2009). Information seeking habits of managers of the Tehran Municipality Cultural and Arts Organization. *National Studies on Librarianship and Information Organization*, 20(2), 213-240.

Negahban Bonabi, T, Ansari, A. (2011). The Opinions of Students in Rafsanjan University of Medical Sciences about studying in Digital and printed Environments. *Journal of Medical Education Development Center*, 8 (2), 124-131.

Saaid, S. A., & Abd Wahab, Z. (2014). The impact of digital-based materials on undergraduates' reading habit. *International Journal of Social Science and Humanity*, *4*(3), 249. doi: 10.7763/IJSSH.2014.V4.357

Shabani, A., F. NaderiKharaji, M. R. Abedi (2012). Reading Behavior of Graduate Students in Digital Environment at University of Isfahan through 2008-2009: A Case Study. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, *10*(1), 1-14.

https://doi.org/10.1108/00242531111166683

Weber, H., Becker, D., & Hillmert, S. (2019). Information-seeking behaviour and academic success in higher education: Which search strategies matter for grade differences among university students and how does this relevance differ by field of study? *Higher Education*, *77*(4), 657-678. https://doi.org/10.1007/s10734-018-0296-4

Journal of Knowledge-Research Studies (JKRS)

Vol 1

Issue 1

Serial Number 1

2022

نشریه مطالعات دانش پژوهی

مرادی، سمیرا (۱۴۰۱). تبیین مؤلفه‌های دسترسی در فرآیند اطلاع‌یابی در فضای مجازی بر اساس نظریهٔ تغییر بنیادین: مطالعهٔ موردی دانشجویان جدیدالورود کارشناسی دانشکدهٔ علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز. نشریه مطالعات دانش‌پژوهی ۱(۱): ۱۴۱-۱۱۹.

DOI: 10.22034/jkrs.2021.47743.1005

URL: https://jkrs.tabrizu.ac.ir/article_14080.html

این مقاله به‌صورت دسترسی باز و با لایسنس CC BY NC کریتیوکامانز قابل‌استفاده است.

تبیین مؤلفه‌های دسترسی در فرآیند اطلاع‌یابی در فضای مجازی بر اساس نظریهٔ تغییر بنیادین: مطالعهٔ موردی دانشجویان جدیدالورود کارشناسی دانشکدهٔ علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز

سمیرا مرادی[۱]

تاریخ دریافت:۱۲ شهریور ۱۴۰۰ ؛ تاریخ پذیرش: ۵ دی ۱۴۰۰

چکیده

هدف: تبیین مؤلفه‌های دسترسی بر اساس یکی از ابعاد نظریهٔ تغییر بنیادین در فرآیند اطلاع‌یابی دانشجویان در فضای مجازی

روش‌شناسی: پژوهش حاضر کیفی و به شیوهٔ مصاحبه نیمه ساختاریافته است. جامعهٔ پژوهش دانشجویان جدیدالورود کارشناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز بودند که فرآیند نمونه‌گیری با روش گلوله‌برفی انجام شد. نهایتاً با بهره‌گیری از نظرات ۲۱ نفر از دانشجویان داده‌های موردنیاز به اشباع رسید. برای تحلیل داده‌های کیفی و استخراج مؤلفه‌ها، از شیوه کدگذاری روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد و نرم‌افزار مکس‌کیو.دی.ای. استفاده شد.

یافته‌ها: به‌منظور طراحی الگوی دسترسی و یافتن مفهومی مشترک از تعریف پدیدهٔ (دسترسی)، شرایط علی (زمینه استفاده از دانش و توانایی دیگران و انواع محتوای مورداستفاده در فضای مجازی)، متغیرهای زمینه‌ای (ابزارهای دسترسی به اطلاعات)، راهبردها (نحوهٔ دسترسی به منابع اطلاعاتی، برخورداری از مهارت‌های لازم برای استفادهٔ مستقل از منابع اطلاعاتی، استفاده از دانش و توانایی دیگران در فضای مجازی)، شرایط مداخله‌گر (موانع دسترسی به اطلاعات) و پیامدهای دسترسی (کاربرد فضای مجازی برای کاربران) مشخص شد.

اصالت و ارزش: ارزش مقالهٔ حاضر در نشان دادن یکی از ابعاد مهم نظریه تغییر بنیادین (دسترسی) است که به‌واسطهٔ محیط مجازی تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

نتایج: پیدایش منابع الکترونیکی در فضای مجازی به‌ویژه اینترنت، شبکه جهانی و ویژگی‌های منحصر فضای مجازی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان را تغییر داده و برای اطلاع‌یابی نیازمند داشتن توانایی و مهارت‌های لازم درزمینهٔ سواد اطلاعاتی، سواد رایانه‌ای، سواد اینترنتی، سواد ارتباطی، سواد انتقادی و سواد فرهنگی هستند.

کلیدواژه‌ها: رفتار اطلاع‌یابی، دسترسی، نظریهٔ تغییر بنیادین، دانشجویان، فضای مجازی، جوانان

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، ایران (نویسنده مسئول) **s.moradi.429@gmail.com**

۱.مقدمه

به مفهومی عام، دسترسی[1]، حق یا اجازهٔ استفاده از یک منبع است که لزوماً همیشه به‌صورت رایگان امکان‌پذیر نیست. دسترسی عمدتاً شامل دو نوع است: ۱- دسترسی فیزیکی ۲- دسترسی الکترونیکی

منظور از دسترسی فیزیکی آن است که استفاده‌کننده یا درخواست‌کننده اطلاعات، حضوراً به مرکز اطلاعات مراجعه می‌کند و اطلاعات موردنیازش را درخواست می‌کند. منظور از دسترسی الکترونیکی آن است که استفاده‌کننده یا درخواست‌کننده اطلاعات از طریق درگاه‌های الکترونیکی از قبیل اینترنت، نیاز اطلاعاتی‌اش را بیان می‌کند. با توجّه به افزایش میزان واسطه‌گری فناوری به‌عنوان ابزار اصلی دسترسی به اطلاعات، مهارت در فناوری، تقویت‌کننده یا مانع اصلی در فرآیند دسترسی است و تبحر در آن می‌تواند فرآیند اطلاع‌یابی فرد را تسهیل نماید (خسروجردی،۱۳۸۴). اینترنت و وب به دلیل دسترس‌پذیر ساختن سریع و آسان انواع اطلاعات به ابزار مهم جستجوهای اطلاعاتی همگان به‌ویژه دانشجویان تبدیل شده است و به‌طور فزاینده‌ای الگوهای اطلاع‌یابی به‌ویژه دسترسی به اطلاعات را تغییر داده است (چن و چانگ[2]،۲۰۰۵). بااین‌حال، هنوز شبکه‌های غیررسمی دسترسی به اطلاعات جایگاه خود را دارند و دسترسی به اطلاعات موردنیاز معمولاً از طریق دوستان، آشنایان و نزدیکان صورت می‌گیرد (معرفت،۱۳۹۳).

دسترسی یکی از اصلی‌ترین اجزاء در فرآیند اطلاع‌یابی است. بررسی دقیق تغییرات رفتار اطلاع‌یابی تحت تأثیر محیط مجازی از جنبه دسترسی مستلزم درک تغییرات در روش‌های دستیابی به اطلاعات و شیوه‌های استفاده از آن و نیز انجام پژوهش‌های مستقل و جدی است. چراکه فقدان درک لازم در خصوص ماهیت این خرده نظام از نظام کلان رفتار اطلاع‌یابی می‌تواند چالش‌هایی را در توسعه خدمات اطلاعاتی و کتابخانه‌ای مناسب به همراه داشته باشد و در صورت درک تغییرات رفتار اطلاع‌یابی افراد می‌توان در جهت رفع نیازها و از میان برداشتن موانع اطلاع‌یابی آن‌ها کوشید، فرآیند اطلاع‌یابی آن‌ها را تسهیل نمود و دسترسی مؤثر آن‌ها به اطلاعات را موجب شد. منظور از رفتار اطلاع‌یابی در حالت کلی، همان انگیزه‌ها و اهداف جستجوی اطلاعات، ماهیت و نوع اطلاعات مورد جستجو، شیوه‌ها و ابزار دستیابی به اطلاعات، شناسایی و جستجو و کسب اطلاعات موردنیاز، تبادل اطلاعات میان افراد، رفتارهای ارتباطی رسمی و غیررسمی و استفاده از محیط اطلاعاتی مشخص و تعامل با آن است (نواده و سپهر،۱۳۸۸، ۲۱۶).

بررسی‌ها نشانگر آن است که علی‌رغم جایگاه انکارناپذیر دسترسی در فرآیند اطلاع‌یابی، نظریه‌های اندکی در این خصوص ارائه شده است. یکی از خاص‌ترین نظریات مطرح‌شده در این زمینه، جهت تبیین رفتار اطلاع‌یابی جوانانی که به‌تازگی وارد فضاهای اطلاعاتی جدید مجازی و محیط الکترونیکی مبتنی بر آن شده‌اند، نظریهٔ تغییر بنیادین[3] می‌باشد بوده که توسط الیزا درسانگ[4] در سال ۱۹۹۹ ارائه شده است. نظریه تغییر بنیادین به‌منظور شناسایی سه شیوه‌ای که به خاطر آن‌ها، رفتار اطلاع‌یابی جوانان در عصر

1. access
2. Chen, Chang
3. Radical change theory
4. Dresang

دیجیتال تغییر کرده است، مورد استفاده قرار گرفت: تعامل: اینکه جوانان درباره اطلاعات چگونه فکر می‌کنند، آن را یاد می‌گیرند، ارائه می‌دهند، دریافت می‌کنند و خلق می‌کنند؛ ارتباط: آنان خودشان و دیگران را چگونه درک می‌کنند؛ دسترسی: آن‌ها چگونه به اطلاعات دسترسی پیدا می‌کنند و اجتماع را می‌جویند. نتایج پژوهش‌های درسانگ که در قالب این نظریه تجلی یافت نشان داده است که دسترسی در کنار سایر عواملی چون تعامل، ارتباط، در فضاهای اطلاعاتی جدید مجازی با تغییراتی بنیادین روبرو می‌شود. به نظر وی هر چه دانشجویان از سواد اطلاعاتی بیشتری برخوردار باشند، بهتر می‌توانند با آن روبرو شوند (فیشر، اردلز و مک‌کچنی[1]، ۱۳۸۷). درسانگ و کوه[2] (۲۰۰۹) نیز باور بر آن دارند که دسترسی همچون تعامل و ارتباط در رفتار اطلاعاتی نیز تأثیر گذاشته و منجر به ایجاد شکل‌های جدیدی از اطلاع‌یابی و یادگیری، چشم‌اندازها و مرزهای پیش‌روی در حال تغییر خواهد شد.

برخلاف اهمیت این عنصر اساسی فرآیند اطلاع‌یابی، پژوهش‌های اندکی نیز به‌صورت عملیاتی انجام شده است. ازآنجاکه تمرکز اصلی نظریه تغییر بنیادین بر تبیین تغییرات رفتار اطلاع‌یابی جوانان در عصر دیجیتال است، لذا در این پژوهش رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان جدیدالورود بررسی شد که بیشتر آن‌ها در گروه سنی ۱۹-۲۳ قرار دارند و به‌تازگی فرصت درک و استفاده از فضای مجازی را به‌عنوان یک بستر جدید اطلاعاتی به دست آورده‌اند.

با توجّه به اهمیت موضوع دسترسی، پژوهش حاضر به تبیین مفهوم دسترسی و مؤلفه‌های آن می‌پردازد که منجر به شناسایی الگوها و رویکردهای منحصربه‌فرد و جدید دانشجویان در فرآیند اطلاع‌یابی به‌ویژه در فضای مجازی خواهد شد. بنابراین سؤال‌های پژوهش حاضر به این شرح می‌باشند:

سؤال اصلی: فضای مجازی چه کاربردهایی دارد که دانشجویان استفاده از آن را برای دسترسی به اطلاعات خود ترجیح می‌دهند؟

سؤالات فرعی:

۱. دانشجویان در فضای مجازی بیشتر به دنبال چه نوع مطالبی هستند؟
۲. دانشجویان از چه ابزارهایی برای دسترسی به اطلاعات موردنیاز خود استفاده می‌کنند؟
۳. دانشجویان در فضای مجازی چگونه به اطلاعات موردنیاز خود دسترسی می‌یابند؟
۴. آیا آن‌ها از مهارت‌های لازم برای استفاده مستقل از منابع اطلاعاتی برخوردارند؟
۵. آیا آن‌ها از توانایی و دانش دیگران استفاده می‌کنند و در چه زمینه‌ای استفاده می‌کنند؟
۶. از دیدگاه دانشجویان موانع دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی کدامند؟

۲.پیشینه پژوهش

با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، تاکنون پژوهش‌های زیادی درزمینهٔ رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در دانشگاه‌های مختلف انجام شده است، اما پژوهش‌های اندکی در خصوص فرآیند اطلاع‌یابی ازنظر تبیین

1. Fisher, Mckechnie, Erdelez
2. Dresang & koh

مؤلفه‌های دسترسی و به‌صورت عملیاتی در این راستا انجام شده است. در اینجا به برخی از پژوهش‌های مرتبط اشاره می‌شود:

خسروی، منصوریان، علی‌پور حافظی و علی‌محمدی (۱۳۸۷) در نشستی تحت عنوان تأثیر منابع الکترونیکی بر مطالعه اظهار کردند تأثیر استفاده از منابع الکترونیکی دسترسی سریع‌تر به اهداف و مطالعات است و باعث توسعه مطالعه از طریق وب می‌شود. نگهبان بنابی و انصاری (۱۳۹۰) در پژوهشی با بررسی نظرات دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی رفسنجان درباره مطالعه در محیط‌های چاپی و دیجیتالی به این نتیجه رسیدند که تمایل و راحتی دانشجویان در استفاده از محیط‌های چاپی بخصوص جهت خواندن عمیق، تلاش تحقیقاتی آینده را برای طراحی کتابخانه‌های کارآمدتر دیجیتالی و توانمندسازی کاربران جهت افزایش توجه مستمر حین خواندن در محیط‌های دیجیتالی می‌طلبد. در مطالعه معمارباشی و میاندشتی (۱۳۹۲) رفتار اطلاع‌یابی تحصیلی از طریق اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه مورد بررسی قرار گرفت که حاکی از آن بود بیشترین مورد استفاده از اینترنت توسط دانشجویان انجام تکالیف درسی و کمترین مورد استفاده از اینترنت، ارتباط و تبادل درسی با اساتید است. مهم‌ترین مشکلات دانشجویان برای استفاده بهتر از اینترنت، زیرساخت‌های ناکافی و نبودن دسترسی راحت بوده است. مطالعات عبداللهی و اجتهدنژاد کاشانی (۱۳۹۴) نشان دادند که رشد و گسترش نفوذپذیری اینترنت، رواج وسایل الکترونیکی همچون موبایل‌های هوشمند، تبلت و همچنین افزایش نسخ الکترونیکی کتاب‌ها در فضای مجازی از عوامل اصلی اقبال مطالعه کتاب الکترونیکی در برابر کتاب چاپی است. در پژوهشی که سیف کاشانی (۲۰۰۳ به نقل از احمدی و یاری،۱۳۹۴) انجام داد، به این نتیجه رسید که اینترنت به‌عنوان یک رسانه مهم می‌تواند موجب توسعه سطح مطالعه افراد در تمام دنیا شود، در این زمینه عواملی مانند سطح دسترسی به اینترنت، زمینه‌های فرهنگی و سطح تحصیلات خوانندگان، موانع زبانی، سواد اینترنتی و فناوری خوانندگان و وضعیت نشر پیوسته تأثیرگذارند. ناصری و نوروزی (۱۳۹۵) در پژوهشی که با عنوان تأثیر محیط دیجیتال بر عادت و روش‌های خواندن انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که جوانان معتقدند اینترنت، خواندن تعاملی، گسترده و سطحی را افزایش و خواندن متمرکز و عمیق را کاهش می‌دهد. فامیل روحانی و موسوی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان مروری بر مفاهیم سواد رسانه‌ای و رفتار اطلاع‌یابی در فضای مجازی به این نتیجه رسیدند که با داشتن سواد رسانه‌ای و مهارت‌های اطلاع‌یابی، می‌توان مدت‌زمان استفاده از فضای مجازی و تعداد خوانندگان را افزایش داد و منجر به بروز توانایی انتقادی، تفسیر اطلاعات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و تشخیص اطلاعات مفید از غیرمفید می‌گردد. حریزاوی و همکاران(۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر رفتارهای اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی آبادان پرداختند و متوجه شدند که بیشترین منابع مورداستفاده دانشجویان اینترنت می‌باشد بوده و مهم‌ترین معیارهای آن‌ها برای انتخاب منبع قابل‌درک بودن و معتبر بودن، دسترسی آسان، زبان منبع و به‌روز بودن است و بیشترین موانع دسترسی به اطلاعات سرعت پایین اینترنت و فقدان آگاهی از وجود منابع و یا شیوهٔ دسترسی به منابع است. درسانگ (۲۰۰۵) در پژوهشی با بررسی رفتار اطلاع‌یابی جوانان به این نتیجه رسید که بین رفتار اطلاع‌یابی در محیط

سنتی و محیط دیجیتالی، و ماهیت اجتماعی اطلاع‌یابی و دسترسی اشتراکاتی وجود دارد و استفاده از فناوری رایانه‌ای یک فعالیت اجتماعی مجزا نیست و تعامل بیشتری را در محیط اجتماعی می‌طلبد.

کوه[1] (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی رفتار اطلاعاتی جوانان عصر دیجیتال بر اساس نظریهٔ تغییر بنیادین پرداخت و دریافت که توسعه نشانه‌شناسی عصر دیجیتال رفتار اطلاعاتی جوانان را تقویت می‌کند و نظریهٔ تغییر بنیادین را گسترش می‌دهد. همچنین آگاهی بیشتر درباره ماهیت تغییر رفتار اطلاعاتی جوانان به توسعه مناسب خدمات کتابخانه‌ای و اطلاع‌رسانی، سیاست‌های اطلاعاتی، شناخت الگوهای بی‌نظیر جوانان عصر دیجیتال و نگرش آن‌ها به اطلاعات کمک خواهد کرد. شعبانی، نادری خراجی و عابدی[2] (۲۰۱۲) در مطالعه خود به رفتار خواندن دانشجویان فارغ‌التحصیل دانشگاه اصفهان پرداختند. یافته‌ها نشان داد که دانشجویان بیشتر خواهان یادداشت‌برداری از منابع چاپی و چاپ منابع الکترونیکی هستند و بالاترین مزایای خواندن منابع الکترونیکی را روزآمد بودن آن و دسترسی از راه دور می‌دانند. کوه (۲۰۱۳) در پژوهشی رفتار اطلاعاتی جوانان عصر دیجیتال را بر اساس گسترش نظریه تغییر بنیادین بررسی کرد. یافته‌ها حاکی از آن بود که نشانه‌شناسی رفتار اطلاعاتی جدید، مفاهیم نظریهٔ تغییر بنیادین را عملیاتی می‌کند و به گسترش نظریه کمک می‌کند. در پژوهش سعید و وهاب[3] (۲۰۱۴) تأثیر منابع دیجیتالی بر عادت خواندن دانشجویان مقطع کارشناسی بررسی شد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که اکثریت دانشجویان ۶۹/۱۲ درصد منابع دیجیتال را برای تفریح به‌جای تحقیق ۱۸/۱ درصد و مطالعه ۱۲/۷ درصد می‌خوانند. همچنین ۶۲/۲ درصد از آن‌ها موافقت کردند که عادت‌های خواندن آن‌ها تغییر یافته‌اند. همچنین بیشتر دانشجویان از لپ‌تاپ برای خواندن دیجیتال استفاده می‌کنند. آکارسو و داری‌یمز[4] (۲۰۱۴) در پژوهشی عادت‌های خواندن دانشجویان متون و زبان انگلیسی را در عصر دیجیتال مورد بررسی قرار دادند. یافته‌ها نشان داد که عادت‌های خواندن دانشجویان تحت تأثیر رسانه و فناوری بودند و بیشتر آن‌ها ساعت‌ها وقت خود را در مقابل صفحه‌نمایش صرف می‌کنند. دانشجویان از گوش دادن به موسیقی و بازی لذّت می‌برند، اغلب اخبار آنلاین می‌خوانند، ایمیلشان را بررسی می‌کنند و وضعیت هوا و کارتون را نیز مشاهده می‌کنند. کوه (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی ترکیبی از همکاری منابع متغیر و جوانان در عصر دیجیتال پرداخت و نظریه را با شناسایی رفتار اطلاعاتی جوانان توسعه داد. یافته‌ها نشان داد که جوانان عصر دیجیتال حس کنترل بیشتری در حین یادگیری، جنبه‌های خلاقیت و اجتماعی دارند. همچنین دیدگاه بی‌نظیری را برای کاوش بالقوه رفتارهای اطلاعاتی جدید ارائه داد. وبر، بکر و هیلمرت[5] (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین استراتژی‌های جستجو با تفاوت‌های نمرات دانشجویان کارشناسی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که استفاده از جستجوی پیشرفته آنلاین عامل عمده موفقیت تحصیلی برای کسب نمرات خوب است. استراتژی‌های جستجوی پیشرفته در همهٔ رشته‌ها مفید است ولی از هر چهار دانشجو فقط یک نفر در اوایل دوره تحصیلی از آن‌ها استفاده می‌کند درحالی‌که این بخش از جستجو در طی دوره مطالعاتی حداقل پنجاه‌درصد افزایش می‌یابد. دانشجویان از پایگاه‌ها و مجلات الکترونیکی مورد اشتراک دانشگاه آگاهی

1. Koh
2. Shabani, NaderiKharaji, Abedi
3. Saaid Wahab
4. Akarsu & Darıyemez
5. Weber, Becker & Hillmert

ندارند. آشنایی آن‌ها با این منابع اطلاعاتی و تکنیک‌های جستجو فراتر از موتورهای جستجوی گوگل و خدمات مشاوره ویکی‌پدیا، به‌ویژه در اوایل دورهٔ تحصیلی می‌تواند ابزاری مؤثر برای بهبود عملکرد تحصیلی باشد. احمد و همکاران[1] (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشکده هنر پرداختند. یافته‌ها نشان داد که دانشجویان به دنبال اطلاعات علمی هستند. کانال اصلی اطلاعات مورداستفادهٔ آن‌ها اینترنت است و به این نتیجه رسیدند که اگر برنامه سواد اطلاعاتی برای جامعه موردمطالعه طراحی و اجرا نشود چالش‌های اطلاعاتی آن‌ها افزایش خواهد یافت.

مرور پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد که تاکنون هیچ پژوهشی در زمینهٔ تبیین مفهوم و مؤلفه‌های دسترسی بر اساس ابعاد نظریهٔ تغییر بنیادین در فرآیند اطلاع‌یابی دانشجویان در فضای مجازی دانشگاهی انجام نشده است. پژوهش‌های خارجی رفتارهای اطلاعاتی جوانان را بر اساس نظریهٔ تغییر بنیادین به‌صورت کلی بررسی و ازنظر ابعاد آن کمتر مورد توجه قرار داده‌اند؛ لذا اهمیت و ضرورت انجام چنین پژوهشی به‌منظور تبیین مؤلفه‌های دسترسی بر اساس یکی از ابعاد نظریهٔ تغییر بنیادین در فرآیند اطلاع‌یابی در فضای مجازی در میان دانشجویان جدیدالورود کارشناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز بیش‌ازپیش تأیید می‌شود.

۳.روش‌شناسی پژوهش

برای انجام این پژوهش از رویکرد کیفی و شیوهٔ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر هدفمند و با توجّه به هدف پژوهش از روش گلوله‌برفی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۲۱ نفر از دانشجویان جدیدالورود دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه تبریز در قالب سه گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، روان‌شناسی، و علوم تربیتی بودند. دلیل انتخاب دانشجویان جدیدالورود شناسایی الگوها و رویکردهای منحصربه‌فرد و نوین در فرآیند اطلاع‌یابی به سبب ورود آن‌ها به محیط جدید اطلاعاتی بر اساس فضای مجازی در دانشگاه است. نمونه‌گیری در پژوهش حاضر به نحوی صورت گرفت که شامل افرادی با ویژگی‌های گوناگون استفاده شود به‌ویژه دانشجویانی که بیشترین و کمترین استفاده از فضا را تجربه کرده‌اند. به‌عبارت‌دیگر سعی شد داده‌های دریافتی لازم برای تحلیل به حداکثر میزان تنوع خود رسانده شود. حداقل میزان استفاده از اینترنت در بین دانشجویان کمتر از یک ساعت است و حداکثر استفاده از آن بیش از ده ساعت است. میانگین سنی هم در بین مشارکت‌کنندگان تقریباً بیست‌ویک است. اطلاعات مربوط به مشارکت‌کنندگان، در جدول ۱ نشان داده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه باز پاسخی بود که به‌صورت شفاهی و در قالب مصاحبه از دانشجویان سؤال شد. علاوه بر این به هر دانشجوی شرکت‌کننده در پژوهش برگه راهنمای مصاحبه و همچنین محورهای اساسی برگه راهنمای مصاحبه که بر اساس بعد دسترسی نظریهٔ تغییر بنیادین تنظیم شده بودند ارائه شد تا درک بهتر و کامل‌تری نسبت به مقوله مورد پرسش داشته باشند. سؤال‌های مصاحبه پس از مصاحبه اولیه با دو نفر از افراد جامعه موردمطالعه، بازبینی و مورد تجدیدنظر قرار گرفت.

1. Ahmad et al

همچنین برای امکان تحلیل بهتر و کامل‌تر از مصاحبه‌های صورت گرفته با شرکت‌کنندگان با موافقت آن‌ها، فایل صوتی تهیه شد.

جدول ۱: مشخصات کلی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

جنسیت		سن	فراوانی	مصاحبه‌شوندگان	میزان استفاده از اینترنت روزانه	فراوانی	مصاحبه‌شوندگان
زن	مرد	۱۹	۵	۱، ۵، ۱۱، ۱۲، ۱۶	۱-۰	۴	۲، ۱۴، ۱۵، ۱۷
		۲۰	۹	۲، ۴، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰	۲ ساعت	۴	۳، ۷، ۸، ۹
		۲۱	۲	۶، ۸	۳ ساعت	۳	۱۱، ۱۶، ۱۹
		۲۳	۴	۳، ۷، ۹، ۲۱	۴ ساعت	۲	۱، ۱۰
۲۰	۱	۳۱	۱	۱۷	۵ ساعت	۴	۵، ۶، ۱۲، ۲۰
۲۱ نفر		میان گین ۲۱	جمعاً ۲۱		۹-۸	۲	۴، ۱۳
					۱۰- ۱۲	۲	۱۷، ۱۸

برای سنجش روایی و پایایی ابزار گردآوری داده‌ها طبق نظر لینکلن و گوبا[1] (۱۹۸۵) از ملاک‌های اعتبارپذیری و قابلیت اطمینان استفاده شده است. منظور از اعتبارپذیری، بررسی مکرر داده‌ها توسط اساتید و تحلیل چندباره داده‌ها و کنترل کدگذاری‌ها که به‌صورت کامل توسط تیم اجرای پژوهش اعمال شد. در خصوص قابلیت اطمینان نیز می‌توان گفت که اگر به‌جای تکرار مصاحبه، زمینهٔ اقناع مشارکت‌کننده در پژوهش در خصوص قابل‌اطمینان بودن نتایج فراهم شود داده‌های کیفی پژوهش از قابلیت اطمینان لازم برای تحلیل برخوردار خواهند بود. در این پژوهش در جهت تضمین قابلیت اطمینان داده‌ها از مستندسازی داده‌های مصاحبه ازجمله حفظ و نگهداری فایل صوتی مصاحبه، نگارش متن مصاحبه‌ها، پیاده‌سازی متن روی نرم‌افزار، حفظ اطلاعات مربوط به مشخصات نویسندگان طبق راهکار ارائه‌شده توسط حریری (۱۳۸۵) استفاده شد. برای تحلیل داده‌های کیفی و استخراج مؤلفه‌ها، از شیوه کدگذاری روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد و نسخهٔ ۱۰ نرم‌افزار مکس‌کیودی‌ای[2] استفاده شد.

در این پژوهش تجزیه‌وتحلیل بر اساس مراحل زیر انجام شد: بعد از هر مصاحبه محتوای آن‌ها با دقت و خوانا بازنویسی شد. پس از پیاده کردن مصاحبه‌ها مطالب چندین بار خوانده شد تا درک و فهم کاملی از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان در جهت هدف پژوهش به عمل آید. سپس متون سطر به سطر خوانده شد تا کدها انتخاب شوند، در این پژوهش ابتدا کدهای اولیه یا معنادار استخراج شد و بر اساس مقایسه مداوم، که تفاوت‌ها و تشابهات بین کدها را نشان می‌دهد، طبقات جدا و ادغام گردیدند و در پایان به ازای هر مفهوم، شواهدی از نقل‌قول‌ها ارائه شد. از سه مرحله کدگذاری نظریهٔ داده‌بنیاد برای شکل‌گیری الگوی

1. Lincoln & Guba
2. MaxQDA

مفهومی دسترسی استفاده شد که عبارت‌اند از: کدگذاری باز[1]، محوری[2] و انتخابی[3]. کدگذاری باز یا اولیه، نخستین مرحله تحلیل داده است که با آن داده‌های عظیم به کوچک‌ترین واحد خود تجزیه شده و مفاهیم شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد آن‌ها در داده‌ها کشف می‌شود. درکدگذاری محوری فرآیند اختصاص کد به مفاهیم به وجود آمده، از حالت کاملاً باز خارج می‌شود و شکلی گزیده به خود می‌گیرد. کدگذاری انتخابی یا مرحله سوم کدگذاری روندی است که طی آن طبقات به طبقه مرکزی مرتبط می‌شود و نظریه شکل می‌گیرد.

۴.یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر مبتنی بر پاسخ‌های دانشجویان جدیدالورود کارشناسی دانشگاه تبریز در سه رشته مختلف (رشته علوم تربیتی (۴)، گرایش پیش‌دبستانی (۵)، گرایش تکنولوژی آموزشی (۵)، رشته روان‌شناسی و رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (۷)) هستند.

برای تحلیل داده‌های کیفی و اجرای فرآیند کدگذاری بر اساس روند نظریهٔ داده‌بنیاد سؤال‌ها به‌صورت مضمون درآمده، هر یک از سؤال‌ها در زیر مقوله اصلی مورد تجزیه‌وتحلیل قرارگرفته‌اند. پس از استخراج مفاهیم، طبقات فرعی (زیرمقوله‌ها) و طبقات اصلی (مقوله‌ها) برای هر یک از سؤال‌ها به شرح زیر استخراج شد:

پاسخ به سؤال اصلی: فضای مجازی چه کاربردهایی دارد که دانشجویان استفاده از آن را برای دسترسی به اطلاعات خود ترجیح می‌دهند؟

چنان‌که در جدول ۲ مشاهده می‌شود کاربرد فضای مجازی از دیدگاه دانشجویان مشارکت‌کننده در پژوهش را می‌توان در سه مقوله استفاده روزمره، سرگرمی و علمی دسته‌بندی نمود.

1. Open Coding
2. Axial Coding
3. Selective Coding

جدول ۲. کاربرد فضای مجازی برای کاربران

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
اولویت‌بندی مطالب بر اساس نیاز و در مواقع ضروری	خواندن مطالب موردنیاز	استفاده روزمره	«متنوع است، بستگی دارد چه چیزی نیاز داشته باشم و هر چیزی که لازم باشد از فضای مجازی پیدا می‌کنم». «همه‌چیز، هر چیزی که مورد نیاز باشد». ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۹
	خواندن مطالب لازم برای زندگی		۵ «مطالبی که برای زندگی مهم‌اند استفاده می‌کنم».
استفاده از فضای مجازی برای خواندن رمان، دیدن فیلم، عکس، و ویدئو، جوک و دانلود آهنگ جهت سرگرمی	مطالعه رمان	سرگرمی	«رمان، زیاد می‌خوانم». «رمان از فضای مجازی می‌خوانم». ۱، ۲، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۹
	مشاهده فیلم		بیشتر» «فیلم ۳، ۵، ۹، ۱۰، ۲۰، ۲۱
	گوش دادن به موسیقی		«در گوگل آهنگ دانلود می‌کنم». «بیشتر غیرعلمی و دانلود موسیقی» ۱۰، ۱۲، ۱۸
	مشاهده عکس		«اکثر مطالب، عکس، فیلم و ویدئو» ۵، ۱۰
	جوک		«کانال جوک و سرگرمی فیس‌بوک عضو هستم و می‌روم». ۹، ۱۲
استفاده از فضای مجازی برای مشاهده ویدئوهای علمی	ویدئوهای علمی	علمی	«مشاهده ویدئوهای علمی» ۱۰، ۱۲

ویژگی فرا رسانه‌ای فضای مجازی دانشجویان را به سرگرمی یعنی خواندن رمان، تماشای فیلم و مشاهده عکس جذب کرده است. برخی از دانشجویان به طنز، جوک، گوش دادن به موسیقی، کتاب صوتی و مشاهده ویدئوهای علمی علاقه دارند. برخی نیز در فضای مجازی به دنبال آن چیزی که نیاز دارند و مسائلی که برایشان در زندگی مهم هستند، می‌روند.

پاسخ به سؤال اول پژوهش: بیشتر به دنبال چه نوع مطالبی از طریق فضای مجازی هستید؟
چنان‌که در جدول ۳ مشاهده می‌شود بیشترین مسائل موردعلاقه دانشجویان را می‌توان در دو مقوله علمی و پژوهشی و خبری دسته‌بندی نمود.

جدول ۳. انواع محتوای مورداستفاده در فضای مجازی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
علاقه به روان‌شناسی، انجام تکالیف درسی، کسب اطلاعات دربارهٔ رشتهٔ خود کسب اطلاعات مرتبط با رشتهٔ خود کسب اطلاعات در مواقع نیاز و ضروری	روان‌شناسی	علمی و پژوهشی	«علمی مانند روان‌شناسی دوست دارم». «کانال‌های مختلف مثلاً کانال‌های عکس روان‌شناسی عضو هستم». «چون رشته‌ام روان‌شناسی است برای انجام تحقیق درباره پروژه روان‌شناسی اجتماعی اولین چیزی به ذهنمان خطور کند و اینکه چه تحقیقی انجام دهیم و اطلاعات مربوط به این‌گونه تحقیقات را از اینترنت جستجو می‌کنیم». «اگر کتاب یا رمانی که می‌خواهم از فضای مجازی می‌خوانم و یا دربارهٔ رشته‌ام اطلاعاتی کسب کنم». «بیشتر سعی می‌کنم در ارتباط با رشتهٔ خودم باشد موفقیت، روان‌شناسی» «علمی بیشتر، آموزش‌وپرورش، زبان انگلیسی» «هر مطلبی که نیاز داشته باشم علمی و پژوهشی، اگر استادمان از ما مقاله‌ای بخواهند اجباراً جستجو می‌کنیم». «هر مطالبی که موردنیاز باشد و علاقه‌اش داشته باشم تحقیق می‌کنم اکثراً علمی می‌شود برای ارائه‌های کلاسی و انجام تحقیقات و مقاله‌هایی که می‌خواهم بخوانم». ۱، ۴، ۷، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۹، ۲۰
خواندن مقاله و کتاب دربارهٔ رشتهٔ خود، ادبیات ایران، کسب اطلاعات دربارهٔ رشته خود	علم اطلاعات و دانش‌شناسی		«مقاله‌ای که دربارهٔ رشتهٔ خودم است (علم اطلاعات و دانش شناسی)». «درباره رشته خودم علم اطلاعات و دانش‌شناسی علاقه دارم کتاب و مقاله بخوانم».
			«ادبیات کشور خودمان و نیز دربارهٔ رشتهٔ خودمان هست چون زیاد رشته‌ام را نمی‌شناسم و ترم دوم هستم». ۶، ۱۱، ۱۴
علاقه به اطلاعات فلسفی و تاریخی و نیز رمان	فلسفی و تاریخی		«اطلاعات فلسفی و تاریخی را دوست دارم». «کتاب فلسفی و رمان خیلی می‌خوانم». ۱۳، ۱۸
اخبار روز، اخبار علمی، اخبار معتبر، افزایش اطلاعات	اخبار روز	خبری	«من بیشتر مطالب اخباری و علمی را می‌پسندم یعنی اخبار روز و اخباری که موثق و معتبر باشد و اطلاعاتمان را افزایش بدهد». ۱، ۹، ۱۷

نشریه مطالعات دانش‌پژوهی

صفحه ۱۲۸

دوره ۱، شماره ۱

پیاپی ۱

۱۴۰۱

دانشجویان دنبال افزایش اطلاعاتی در ارتباط با رشتهٔ خودشان، مسائل مرتبط با حوزهٔ خودشان ازجمله آموزش‌وپرورش، زبان انگلیسی، موفقیت و روان‌شناسی هستند. آن‌ها برای انجام تکالیف درسی و تحقیق در مواقع نیاز و ضروری به فضای مجازی روی می‌آورند و دیگر مسائل موردعلاقه آن‌ها عبارت‌اند از: مسائل روز، تاریخی و فلسفی، ادبیات ایران، توریسم و توسعه پایدار، مسائل سیاسی و اقتصادی به‌ویژه مسائل اجتماعی مانند دلیل افزایش تعداد بیکاران، جمعیت و طلاق، بهترین سن ازدواج، ازدواج پایدار، ازدواج در کشورهای دیگر و دوست واقعی، مسائل بهداشتی مثل پوست و مو، کارهای هنری، سؤال‌های هوش، نجوم و مسائل شخصی.

پاسخ به سؤال دوم پژوهش: برای دسترسی به اطلاعات موردنیاز از چه ابزارهایی استفاده می‌کنید؟

چنان‌که یافته‌های جدول ۴ نشان داد ابزارهای دسترسی را می‌توان در دو مقوله ابزارهای دسترسی نامحدود اطلاعات و ابزارهای دسترسی محدود به اطلاعات دسته‌بندی نمود.

جدول ۴. ابزارهای دسترسی به اطلاعات

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
اتصال آسان به اینترنت، دسترس‌پذیری آسان، استفاده راحت‌تر از امکانات آن،	تلفن همراه	ابزارهای دسترسی نامحدود به اطلاعات (فیزیکی)	«تلفن همراه قابلیت وصل شدن به اینترنت را دارد و می‌توانید راحت‌تر به آن دسترسی یابید، لازم نیست به کامپیوتر مراجعه بکنید، و از امکانات آن مانند دیکشنری که به‌راحتی می‌توان استفاده کرد». «تلفن همراه، چون راحت‌تر و در دسترس‌تر است». ۲، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۱
استفاده از آن برای انجام پروژه، ایجاد اسلاید و راحت‌تر بودن حمل‌ونقل تلفن همراه از لپ‌تاپ، باز کردن فایل پی‌دی‌اف، مشاهده ویدئوهای آموزشی، سرگرمی	لپ‌تاپ		«از لپ‌تاپم برای انجام کارهای پروژه‌ام و درست کردن پاورپوینت استفاده می‌کنم ولی حمل‌ونقل تلفن همراه راحت‌تر است و لپ‌تاپم را نمی‌توانم با خودم حمل کنم». «تلفن همراه و لپ‌تاپ، تلفن همراه راحت‌تر است، به‌راحتی می‌توان جابجا کرد. از لپ‌تاپ می‌توان برای باز کردن فایل‌های پی‌دی‌اف، ویدئوهای آموزشی و حتی سرگرمی استفاده کرد». ۳، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۹
استفاده کردن از تبلت	تبلت		«تبلت» ۲۰
راحتی حمل‌ونقل تلفن همراه، استفاده از کلیهٔ ابزارهای دسترسی به اطلاعات	رایانه	ابزارهای دسترسی محدود به اطلاعات	«تلفن همراه و در خانه رایانه، تلفن همراه راحت‌تر است». ۷ «برای دسترسی به اطلاعات معتبر از طریق کامپیوتر چه لپ‌تاپ، چه کامپیوتر و چه گوشی از همه آن‌ها استفاده می‌کنم». ۱۷
استفاده محدود از لپ‌تاپ و گوشی به خاطر مواجه با تبلیغات زیاد و نداشتن تمرکز حواس، آرامش یافتن در محیط کتابخانه، مشاهده در هنگام جستجو و تقلید از خواندن همه در آنجا	کتابخانه		«معمولاً خیلی کم از لپ‌تاپ و گوشی استفاده می‌کنم چون فضای مجازی آن‌قدر تبلیغات دارد که نمی‌شود استفاده کرد و بیشتر مواقع به کتابخانه می‌روم، چون کتابخانه مکانی است که کلاً آرامش به من دست می‌دهد، همه درس می‌خوانند، دنبال مطالب می‌گردند و فضای مجازی می‌روید کلاً تمرکزت از دست می‌رود». ۱۸

بیشتر دانشجویان از تلفن همراه به خاطر دسترسی آسان، جابجایی راحت آن و امکانات تلفن همراه ازجمله دیکشنری استفاده می‌کنند و از لپ‌تاپ برای انجام تکالیف خود و باز کردن فایل‌های پی‌دی‌اف، ویدئوهای آموزشی و حتی سرگرمی استفاده می‌کنند. برخی افراد از رایانه در خانه استفاده می‌کنند. همچنین کتابخانه را محلی امن برای درس خواندن می‌دانند و بر فضای مجازی به دلیل حجم انبوه

نشریه مطالعات دانش‌پژوهی
صفحه ۱۳۰
دوره ۱، شماره ۱
پیاپی ۱
۱۴۰۱

اطلاعات، مواجه‌شدن با تبلیغات گسترده و نداشتن تمرکز حواس ترجیح می‌دهند و یکی از علل اصلی استفاده دانشجویان از رایانه شخصی، اندازه کوچک تبلت و تلفن‌همراه است.

پاسخ به سؤال سوم پژوهش: در فضای مجازی چگونه به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی می‌یابید؟

چنان‌که در جدول ۵ مشاهده می‌شود چگونگی دسترسی به منابع اطلاعاتی را می‌توان در سه مقوله دسترسی آسان، دسترسی دشوار و دسترسی متوسط دسته‌بندی نمود.

جدول۵. نحوهٔ دسترسی به منابع اطلاعاتی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
جستجو کردن، یافتن همهٔ منابع به دلیل گستردگی و تنوع اطلاعات، دسترسی آسان به اطلاعات موردنیاز	دسترسی به اکثر اطلاعات موردنیاز	دسترسی آسان	«بله بیشتر اوقات، از طریق جستجو کردن و هرکدام را که علمی‌تر و مناسب‌تر بود انتخاب می‌کنم». «نود درصد پیدا می‌کنم چون منابع زیاد است». «معمولاً در فضای مجازی همه چیز هست مانند مطالب علمی، فیلم مستند، فایل پی‌دی‌اف کتاب، پایان‌نامه و نیازی نیست از بیرون تهیه کنیم و اگر بلد باشیم راحت‌تر می‌توانیم اطلاعات موردنیازمان را به دست آوریم». ۱، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۹، ۲۰، ۲۱
دسترسی در بعضی مواقع، جستجو نکردن هنگام نیافتن اطلاعات، بعداً جستجو کردن، داشتن اراده و به نتیجه رسیدن	چالش‌برانگیز	دسترسی دشوار	«بعضی موقع‌هاموقع می‌توانم ولی وقتی نمی‌توانم یا بی‌خیالش می‌شوم و یا بعداً جستجو می‌کنم». «بعضی موقع‌هاموقع سخت است ولی می‌توان پیدا کرد». «تقریباً بله می‌توان شاید بعضی چیزها سخت باشد ولی درنهایت به جواب رسیدم». ۲، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۸
برآوردن نیازهای اطلاعاتی و برطرف نکردن نیازهای عاطفی	چالش ناشی از مسائل روحی-عاطفی		«ازلحاظ اطلاعاتی شاید ولی ازلحاظ عاطفی، فضای مجازی نمی‌تواند تسهیل‌کننده باشد». ۱۵
یافتن اطلاعات موردنیاز به دلیل گستردگی منابع، پیدا نکردن اطلاعات موردنیاز به دلیل کمبود منابع	دسترسی به اطلاعات گاهی اوقات	دسترسی متوسط	«معمولاً بعضی وقت‌ها در مورد مطالبی که بیشتر افراد درباره آن نوشته‌اند اطلاعات زیادی پیدا می‌کنم ولی اگر اطلاعات کم باشد به‌سختی می‌توانم پیدا کنم». ۳، ۱۶، ۱۷

گستردگی اطلاعات فضای مجازی و یافتن اطلاعات به‌راحتی و گاهی به‌سختی دانشجویان را به‌سوی فضای مجازی فراخوانده است. آن‌ها پس از جستجوی مکرر به اطلاعات خویش دست می‌یابند و یافتن اطلاعات موردنیاز خود را چالش‌برانگیز می‌دانند. مهم‌ترین مشکلات دانشجویان، روبرو شدن با مسائل حاشیه‌ای و تبلیغات زیاد، برطرف نکردن نیازهای عاطفی بود.

پاسخ به سؤال چهارم پژوهش: آیا از مهارت‌های لازم برای استفادهٔ مستقل از منابع اطلاعاتی در دسترس برخوردارید؟

چنان‌که یافته‌های پژوهش در جدول ۶ نشان می‌دهد مهارت‌های لازم برای استفاده مستقل از منابع اطلاعاتی را می‌توان در سه مقوله مهارت‌های اطلاعاتی، مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های فناورانه دسته‌بندی نمود.

جدول ۶. مهارت‌های لازم برای استفادهٔ مستقل از منابع اطلاعاتی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
استفاده بیشتر از اینترنت	تجربهٔ استفاده	مهارت‌های اطلاعاتی	«زیاد استفاده کردم و می‌توانم کارهای خود را به‌راحتی و به‌طور مستقل انجام دهم». ۱، ۲، ۴، ۷، ۸، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۰
حداقل آشنایی و کمک از دیگران، ارتباط با دوستان و اطرافیان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود، سهولت استفاده سؤال پرسیدن در مواقع نیاز	مهارت پرسش از دیگران	مهارت‌های ارتباطی	«تا حدودی، نه به‌صورت کامل تا آنجایی که لازم دارم و اگر نتوانم از کمک دیگران استفاده می‌کنم». «بله می‌توانم ولی برای آدمی پیش می‌آید، انسان‌ها به همدیگر نیاز دارند، شاید جایی که من می‌دانم دیگری نمی‌داند و جایی که من نمی‌دانم دوستم و اطرافیان اطلاعات کامل‌تری داشته باشند و می‌توانیم با تعاملی که بین خودمان برقرار می‌شود نیازها و مشکلات همدیگر را رفع می‌کنیم». «نه بعضی وقت‌ها، اشکالاتی پیش بیاید می‌پرسم و تازه دارم یاد می‌گیرم. قبلاً آشنایی داشتم زیاد لنگ نبودم ولی بازم جایش هست بیشتر از این یاد می‌گیرم». «بیشتر آن‌ها بله، ولی یکجایی آدم اشکال داشته باشد باید بپرسد». ۵، ۱۱، ۱۴، ۱۵، ۲۱
گذراندن دوره‌های آموزشی، مطالعه کردن و رفع نیازهای اطلاعاتی دیگران	مهارت‌های رایانه‌ای	مهارت‌های فناورانه	«بله می‌توانم، کلاس رفتم مطالعه داشتم معمولاً از من می‌پرسند که چگونه استفاده کنیم». ۱۳

نشریه مطالعات دانش‌پژوهی
صفحه ۱۳۲
دوره ۱، شماره ۱
پیاپی ۱
۱۴۰۱

دانشجویان بیشتر کارها را خودشان به دلایلی مانند استفاده زیاد، گذراندن دوره‌های آموزشی در آموزشگاه‌ها، خواندن درزمینهٔ اینترنت و رایانه و ویژگی منحصر فضای مجازی یعنی سهولت استفاده به‌طور مستقل انجام می‌دهند. برخی کاملاً نمی‌توانند از فضای مجازی استفاده کنند و معتقدند که انسان‌ها به یکدیگر نیاز دارند.

چنان‌که ذکر شد یکی از اصلی‌ترین عامل در ابعاد دسترسی برخورداری از مهارت‌های لازم برای استفادهٔ مستقل از منابع اطلاعاتی است.

پاسخ به سؤال پنجم پژوهش: دانشجویان در بستر فضای مجازی از توانایی و دانش دیگران در چه زمینه‌ای استفاده می‌کنند؟

چنان‌که یافته‌های پژوهش در جدول ۷ و ۸ نشان می‌دهد استفاده از دانش و توانایی دیگران را می‌توان در دو مقوله گروه‌های مرجع و گروه‌های اجتماعی و زمینهٔ استفاده از دانش و توانایی دیگران را می‌توان در سه مقوله مسائل روزمره، علمی- آموزشی و استفاده نکردن دسته‌بندی نمود.

جدول ۷. استفاده از دانش و توانایی دیگران در فضای مجازی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
رفع مشکل از طریق چت با افراد متخصص	افراد ماهر	گروه‌های مرجع	«بله وقتی مشکلی دارم و می‌دانم شخصی در آن زمینه مهارتی دارد، از طریق چت مشکلم را حل می‌کنم». «افرادی که در این زمینه‌ها اطلاعاتی داشته باشند سعی می‌کنم بپرسم و از اطلاعاتشان استفاده کنم». ۲، ۵، ۲۰
گفتگو با افراد موفق	افراد موفق		«با افراد موفق به‌ویژه دکتری، درزمینهٔ تحلیل سؤال‌های کنکور» ۱۳
سؤال پرسیدن از اساتید به‌وسیلهٔ تلگرام	اساتید		«اساتیدمان هستند، اگر سؤالی داشتم از طریق تلگرام می‌پرسم». ۱۱، ۱۷
ارتباط با دوستان و رفع اشکالات	دوستان	گروه‌های اجتماعی	«اگر اشکالی داشتم به دوستانم می‌فرستم و اگر آن‌ها هم بلد نباشند به دوستان دیگرشان می‌فرستند». ۱۶
اشتراک‌گذاری مطالب از طریق کانال سؤال پرسیدن از طریق کامنت‌ها و سایت‌های معتبر علمی	کاربران ناشناس فضای مجازی		«مثلاً کانالی دربارهٔ سیاست‌های زندگی، مردانه و زنانه دارم، مطالبی را به اشتراک می‌گذارند و من می‌خوانم». «کامنت‌ها و سایت‌های معتبر که علمی هستند، می‌توانید سؤال بپرسید و آن‌ها با گشاده‌رویی جواب می‌دهند». ۶، ۹، ۱۰، ۱۵، ۱۹، ۲۱

جدول ۸. زمینهٔ استفاده از دانش و توانایی دیگران در فضای مجازی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
رفع مشکل از طریق چت با افراد متخصص	رفع مشکل	استفاده روزمره	«وقتی مشکلی دارم و می‌دانم شخصی در آن زمینه مهارتی دارد، از طریق چت مشکلم را حل می‌کنم». «اگر مشکلی پیش‌آمده باشد، در حالت عادی استفاده نمی‌کنم». ۲، ۱۴، ۲۰
اشتراک‌گذاری مطالب خود و دیگران از طریق کانال و استفادهٔ مفید از آن در زندگی	مسائل زندگی		«مثلاً کانالی درباره سیاست‌های زندگی، مردانه و زنانه دارم، مطلبی را می‌گذارند، می‌خوانم و خیلی به دردم، در زندگی می‌خورد». ۱۰، ۱۵
ایجاد شبکهٔ آموزشی ویژه کنکوری‌ها استفاده راحت از آن توسط خود و دیگران	کنکور	علمی-آموزشی	«بله شبکه‌ای را که مختص آموزش کنکوری‌ها می‌گذارند و آنجا توضیح می‌دهند، هم می‌توانید خودتان استفاده کنید و هم به دیگران یاد بدهید». ۱۳، ۱۷
سؤال پرسیدن از کامنت‌ها و سایت‌های معتبر علمی	علمی		«کامنت‌ها و سایت‌های معتبر که علمی هستند می‌توانید سؤال بپرسید و آن‌ها با روی گشاد جواب می‌دهند». ۱۴، ۱۹
کمک نخواستن از دیگران، داشتن اراده قوی	مستقل بودن	استفاده نکردن	«نه اصلاً استفاده نمی‌کنم کمک خواستن از دیگران را دوست ندارم و معتقدم انسان اگر بخواهد می‌تواند هر کاری را انجام بدهد، خودم سعی می‌کنم کاری را انجام دهم». ۱۸

دانشجویان زمانی که با مشکلی مواجه می‌شوند از افرادی که در آن زمینه‌ها آگاهی دارند، می‌پرسند و همچنین از کمک اساتید، دوستان درزمینهٔ مسائل درسی، افراد موفق در زمینهٔ تحلیل سؤال‌های کنکور و از دانش و آگاهی دیگران درباره مسائل زندگی و علمی در فضای مجازی استفاده می‌کنند. لذا دانشجوی رشتهٔ علوم تربیتی گرایش تکنولوژی آموزشی معتقد است که خواستن توانستن است و علاقه‌ای به کمک خواستن از دیگران ندارد حتی اگر شکست بخورد دوست دارد خودش انجام بدهد.

پاسخ به سؤال ششم پژوهش: از دیدگاه دانشجویان موانع دسترسی آن‌ها به اطلاعات خود در فضای مجازی کدامند؟ جدول ۹ اطلاعات بیشتری در این خصوص ارائه می‌دهد.

نشریه مطالعات دانش‌پژوهی
صفحه ۱۳۴
دوره ۱، شماره ۱
پیاپی ۱
۱۴۰۱

جدول ۹: موانع دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی

مفاهیم	زیرمقوله‌ها	مقوله‌ها	نمونه‌هایی از نقل‌قول‌ها
آشنا نبودن با فضای مجازی	چالش‌های آموزشی	موانع آموزشی	«بعضی وقت‌ها به‌صورت پیشرفته با فضای مجازی آشنایی نداریم» ۳، ۱۴
آموزش ندادن فضای مجازی	ضعف در مهارت‌های آموزشی اینترنت		«استفاده صحیح از اینترنت را بلد نیستیم و اطلاعاتی که می‌خواهیم پیدا نمی‌کنیم» ۵، ۶
آشنا نبودن با نحوهٔ کار در سیستم‌های رایانه‌ای	ضعف در مهارت‌های آموزشی رایانه		«آشنا نبودن با نحوهٔ کار کردن در سیستم‌های کامپیوتری و امکانات اولیه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری» ۱۷
نبود مراکز برای ارائه خدمات به‌روز	فقدان وجود مراکز ارائه‌دهنده خدمات	موانع زیرساختی و فناورانه	«نبود مراکزی برای دسترسی به اطلاعات به‌روز» ۱۷
محدودیت مکانی در اتصال به اینترنت، قرار نگرفتن در موقعیت و استفاده نکردن از اینترنت	فقدان وجود زیرساخت‌های دسترسی به اینترنت		«اینترنت همه‌جا نمی‌گیرد واقعاً آن لحظه‌ای که نیاز به مطلبی دارم نمی‌توانم بروم. مثلاً دخترخاله‌ام خارج از کشور است لازم دارم آن لحظه دربارهٔ مسئله‌ای، نظرش را بپرسم ولی در موقعیتی قرار دارم اینترنت نیست و نمی‌توانم به آن دسترسی داشته باشم». ۲۱
توانایی کافی نداشتن، تنوع اطلاعات زیاد و سردرگم شدن، کامل نبودن منابع و مواجه شدن با حاشیه و تبلیغات زیاد	چالش‌های ذاتی منابع اینترنتی		«توانایی کافی نداریم، تنوع اطلاعات زیاد است و نمی‌شود نتیجه‌گیری کرد». «منابعش کامل نیست، موضوعات حاشیه و تبلیغات هم زیاد است». ۱، ۸، ۱۳، ۱۸
دسترسی نداشتن به اطلاعات موردنیاز به دلیل فیلتر شدن سایت‌ها، استفاده نکردن صحیح از اینترنت و فیلتر شدن سایت‌ها	فیلتر		«بستگی دارد اطلاعات موردنیازت چه چیزی باشد اگر سیاسی و مذهبی باشد سایت‌های فیلترکننده به آن مطالبی که می‌خواهید برسید مانع می‌شوند». «بعضی سایت‌ها واقعاً آدم نیاز دارد و رشتهٔ خودمان طوری هست که بعضی مباحث باید بخوانید ولی به خاطر استفاده نادرست بقیه فیلتر می‌شوند و ما خودمان نمی‌توانیم به آن دسترسی پیدا کنیم». ۲، ۴، ۷، ۹، ۲۱
نبود پوشش مناسب توسط موتورهای جستجو	ناکارآمدی موتورهای جستجو		«اشکال در موتورهای جستجو، باعث می‌شود آن‌چنان‌که در گوگل جستجو می‌کنید نیاورد». «نبود پوشش مناسب توسط موتورهای جستجو» ۱، ۲
ویروسی شدن و دسترسی نداشتن به اطلاعات	ویروسی شدن کامپیوتر		«گاهی وقت‌ها کامپیوتر ویروسی می‌شود و شخص نمی‌تواند در همان لحظه به اطلاعات موردنظر برسد». ۱۲، ۲۱
زمان‌بندی اطلاعات اینترنتی و مسدود شدن صفحه، دسترسی دشوار	سرعت کم اینترنت		«بعضی‌هایشان مدت‌دار هستند، تو گوگل می‌زنیم می‌آورد این صفحه مسدود شده است و دیگر نمی‌توانید استفاده کنید».

به اطلاعات موردنیاز به دلیل سرعت کم اینترنت،			«سرعت کم اینترنت باعث می‌شود که به اطلاعات موردنیازمان دیرتر دسترسی پیدا کنیم». ۲، ۹، ۱۲، ۱۷، ۲۱
داشتن اراده	ضعف در اراده	موانع فردی	«اگر بخواهید به علم دسترسی یابید می‌توانید بگویید خواستن توانستن است». ۱۶

چنان‌که یافته‌های پژوهش در جدول ۹ نشان می‌دهد مقوله‌های موانع دسترسی به اطلاعات از دیدگاه دانشجویان را می‌توان در سه مقوله موانع آموزشی، موانع زیرساختی و فناورانه و موانع فردی دسته‌بندی نمود.

دانشجویان گستردگی و تنوع اطلاعات، مواجه‌شدن با مطالب حاشیه‌ای زیاد و نداشتن تمرکز حواس، آشنا نبودن با نحوهٔ استفاده از اینترنت و مبانی رایانه، فقدان وجود زیرساخت‌های دسترسی به اینترنت ازجمله سرعت ضعیف اینترنت، فیلتر شدن بعضی از سایت‌ها و اطلاعات خاص، ناکارآمدی موتورهای جستجو، ویروسی شدن کامپیوتر و هکرهای اینترنتی و ضعف در اراده را از موانع دسترسی به اطلاعات می‌دانند.

۵.بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تبیین مؤلفه‌های دسترسی بر اساس یکی از ابعاد نظریهٔ تغییر بنیادین در فرآیند اطلاع‌یابی در فضای مجازی با رویکرد کیفی است. در همین خصوص سؤال‌های مصاحبه برای یافتن مفهومی مشترک از تعریف پدیدهٔ موردبررسی (دسترسی)، شرایط علی، متغیرهای زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و پیامدهای دسترسی تنظیم شد که در شکل ۱ ارائه شده است.

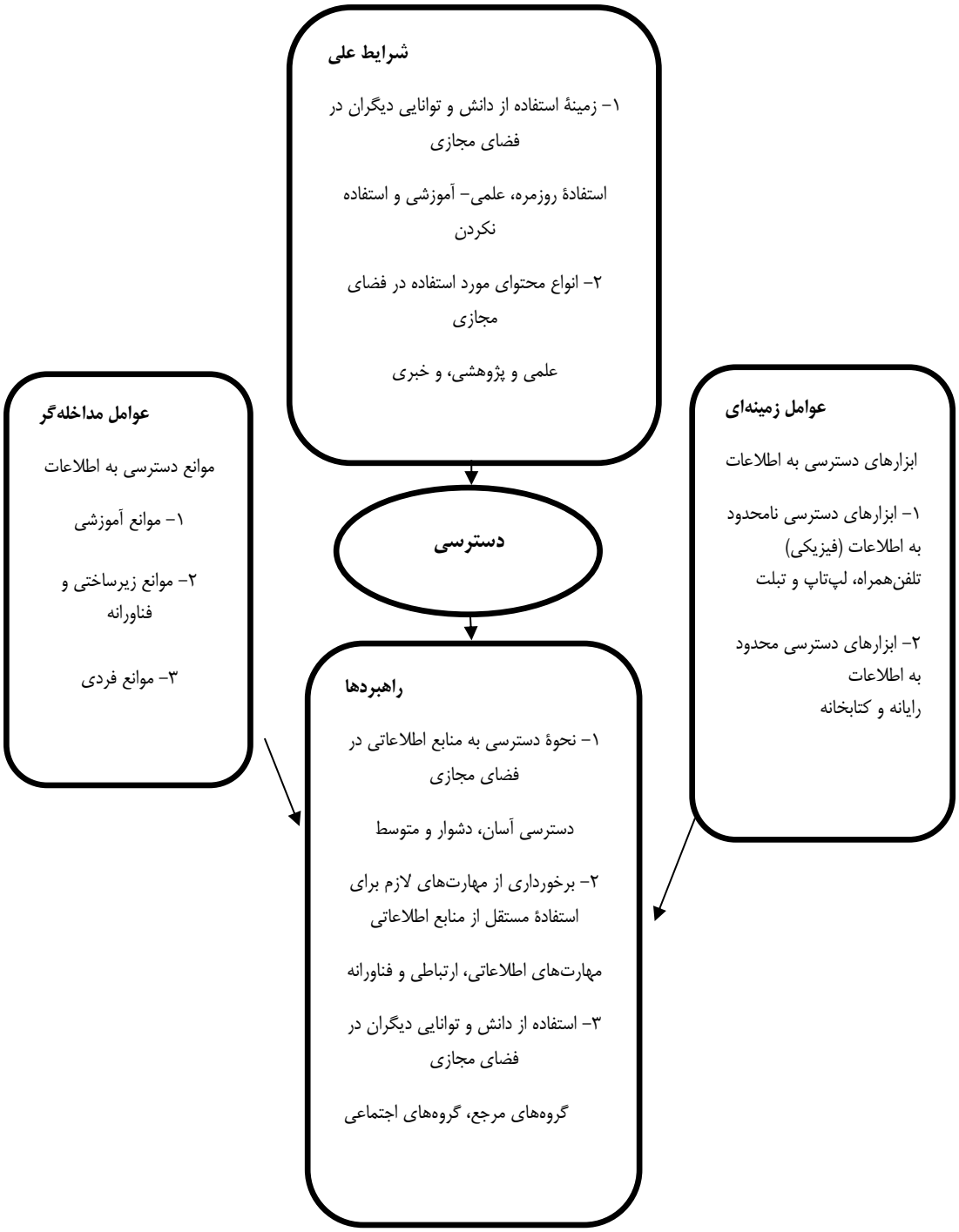

شکل ۱. الگوی مفهومی دسترسی در فرآیند اطلاع‌یابی در بستر فضای مجازی

یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که اکثریت دانشجویان دختر هستند که با توجه به رشته‌های موجود در دانشکده‌های مختلف متفاوت است. بیشتر دانشجویان در گروه سنی ۱۹-۲۳ قرار دارند و با توجّه به هدف پژوهش جوان هستند. یافته‌های مطالعه حاکی از آن است که بیشتر دانشجویان از تلفن همراه به خاطر دسترسی آسان، جابجایی راحت و تسهیلات جانبی چون دیکشنری و از لپ‌تاپ برای انجام تکالیف خود، باز کردن پی‌دی‌اف، ویدئوهای آموزشی و حتی سرگرمی استفاده می‌کنند. برخی افراد نیز از رایانه در خانه و از لپ‌تاپ، تلفن همراه و رایانه به هنگام در دسترس بودن استفاده می‌کنند. به دلایلی چون حجم انبوه اطلاعات، تبلیغات گسترده و نداشتن تمرکز حواس، کتابخانه را به تلفن همراه و لپ‌تاپ ترجیح می‌دهند. از سوی دیگر نتایج این پژوهش نشان داد که یکی از علل اصلی استفاده دانشجویان از رایانه شخصی، اندازه کوچک تبلت و تلفن همراه است. این نتایج با یافته‌های سعید و وهاب (۲۰۱۴) مبنی بر استفاده از لپ‌تاپ برای خواندن دیجیتالی و یافته‌های شعبانی، نادری‌خراجی و عابدی (۲۰۱۲) و نیز با نتایج نگهبان بنابی و انصاری (۱۳۸۹) مبنی بر یادداشت‌برداری آسان از منابع چاپی و داشتن تمرکز حواس هنگام خواندن، همخوانی دارد.

عبداللهی و اجتهدنژادکاشانی (۱۳۹۴) نیز به این نتیجه رسیدند که رشد و گسترش نفوذپذیری اینترنت، رواج وسایل الکترونیکی همچون موبایل‌های هوشمند، تبلت و همچنین افزایش نسخ الکترونیکی کتاب‌ها در فضای مجازی را می‌توان از عوامل اصلی اقبال مطالعه کتاب الکترونیکی در برابر کتاب چاپی دانست.

انواع محتوای مورداستفاده در اینترنت عبارت‌اند از: علمی و پژوهشی، و خبری. علمی شامل روان‌شناسی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، فلسفی، تاریخی و خبری شامل اخبار روز است و با یافته‌های معمارباشی و میاندشتی (۱۳۹۲) مبنی بر اینکه بیشترین میزان استفاده از اینترنت برای انجام تکالیف درسی است و نیز با یافته‌های احمد و همکاران(۲۰۲۱) مبنی بر اینکه دانشجویان به دنبال اطلاعات علمی هستند و کانال اصلی اطلاعات مورداستفاده آن‌ها اینترنت است، همسو است.

کاربرد فضای مجازی برای کاربران در سه مقوله روزمره چون خواندن مطالب موردنیاز، خواندن مطالب لازم برای زندگی، سرگرمی چون مطالعه رمان، مشاهده فیلم، گوش دادن به موسیقی، مشاهده عکس و نیز علمی مثل ویدئوهای علمی دسته‌بندی گردید و با یافته‌های آکارسو و داری‌یمز (۲۰۱۴) مبنی بر اینکه از گوش دادن به موسیقی لذت می‌برند همخوانی دارد.

نحوهٔ دسترسی به منابع اطلاعاتی به‌صورت دسترسی آسان با دسترسی به اکثر اطلاعات موردنیاز، دسترسی دشوار ناشی از دسترسی چالش‌برانگیز و چالش ناشی از مسائل روحی و عاطفی و دسترسی متوسط بر اساس دسترسی به اطلاعات موردنیاز به‌صورت موقتی است. خسروی و همکاران(۱۳۸۷) نیز اظهار کردند که دلیل استفاده از منابع الکترونیکی به خاطر دسترسی سریع به نیازهای اطلاعاتی است.

استفاده از دانش و توانایی دیگران در فضای مجازی به دودسته گروه‌های مرجع شامل افراد ماهر، افراد موفق و اساتید، و گروه‌های اجتماعی شامل دوستان و کاربران ناشناس فضای مجازی دسته‌بندی گردید. همچنین درزمینهٔ مسائل روزمره برای رفع مشکل و مسائل زندگی، مسائل علمی- آموزشی درزمینهٔ کنکور و علمی، و استفاده نکردن به دلیل داشتن اراده قوی است.

از دیدگاه دانشجویان، موانع دسترسی به اطلاعات عبارت‌اند از: موانع آموزشی بر اساس ضعف در مهارت‌های آموزشی رایانه و اینترنت و موانع زیرساختی و فناورانه به دلیل فقدان مراکز ارائه‌دهنده خدمات، فقدان مراکز زیرساخت‌های دسترسی به اینترنت، چالش‌های ذاتی منابع اینترنتی، فیلتر، ناکارآمدی موتورهای جستجو، ویروسی شدن کامپیوتر و سرعت کم اینترنت و نیز موانع فردی ناشی از ضعف در اراده. صیف کاشانی(۲۰۰۳ به نقل از احمدی و یاری،۱۳۹۴) دریافتند که عواملی مانند زیرساخت‌های دسترسی به اینترنت، سواد اینترنتی، فرهنگی، اطلاعاتی و فناوری بر رفتار اطلاع‌یابی افراد تأثیرگذارند، معمارباشی و میاندشتی (۱۳۹۲) نیز به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین مشکل جهت دسترسی به اینترنت، زیرساخت‌های ناکافی و نبودن دسترسی راحت است. در مطالعات حریزاوی و همکاران(۱۳۹۹) نیز سرعت پایین اینترنت و عدم آگاهی از شیوهٔ دسترسی به منابع ازجمله موانع دسترسی به اطلاعات است.

مهارت‌های لازم برای استفاده مستقل از منابع اطلاعاتی بر اساس سه مقوله مهارت‌های اطلاعاتی یعنی تجربهٔ استفاده، مهارت‌های ارتباطی شامل مهارت پرسش از دیگران، و مهارت‌های فناورانه یعنی رایانه‌ای است. پژوهش خسروجردی (۱۳۸۴) نشان داد که مهارت‌های فناوری و ارتباطی جهت دسترسی به اطلاعات تأثیرگذارند. فامیل روحانی و موسوی (۱۳۹۶) نیز به این نتیجه رسیدند که مهارت اطلاع‌یابی در مدت‌زمان استفاده و تعداد خوانندگان از فضای مجازی مؤثر هستند. وبر، بکر و هیلمرت (۲۰۱۹) نیز باور بر آن دارند که آشنایی دانشجویان با پایگاه‌ها و مجلات الکترونیکی مورد اشتراک دانشگاه و تکنیک‌های جستجوی پیشرفته فراتر از موتورهای جستجوی گوگل و خدمات مشاوره ویکی‌پدیا، به‌ویژه در اوایل دورهٔ تحصیلی می‌تواند ابزاری مؤثر برای بهبود عملکرد تحصیلی آن‌ها باشد.

پیدایش منابع الکترونیکی در فضای مجازی به‌ویژه اینترنت، شبکه جهانی و ویژگی‌های منحصربه‌فرد فضای مجازی مانند سهولت دسترسی، گستردگی و تنوع اطلاعات، و فرا رسانه‌ای بودن آن رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان را تغییر داده است و از ابزارهایی مثل تلفن‌های هوشمند، رایانه و تبلت برای دسترسی به اطلاعات استفاده می‌کنند. دانشجویان برای اطلاع‌یابی نیاز به سواد اطلاعاتی، سواد رایانه‌ای، سواد اینترنتی، سواد ارتباطی، سواد انتقادی و سواد فرهنگی دارند.

با توجّه به فناوری‌های روزافزون کنونی، مسئله دسترسی به اطلاعات امری ضروری است. شبکه جهانی وب، اینترنت و مانند آن نیازمند آموزش صحیح کاربران به‌ویژه دانشجویان، مدیریت نظام‌مند مراکز اطلاع‌رسانی و اشاعهٔ فرهنگ اطلاع‌یابی شخصی است (خسروجردی، ۱۳۸۴). همچنین با توجّه به‌جا نیفتادن فرهنگ استفادهٔ صحیح و اثربخش از ابزارهای نوین، و نهادینه نشدن فرهنگ مطالعه در کشور، خواندن در فضای مجازی و رقابت آن با محیط چاپی به چالشی اساسی به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان تبدیل شده است. بر این اساس در جهت کاهش این مشکلات باید نسبت به سیاست‌گذاری و آموزش استفادهٔ صحیح و اثربخش از فضای مجازی و همچنین حفظ رابطهٔ این اقشار با منابع چاپی و نهادینه کردن فرهنگ مطالعه از دوران کودکی و خردسالی اهتمام ویژه داشت. بر اساس این نتایج پیشنهاد

می‌شود جهت استفادهٔ بهتر دانشجویان از فضای مجازی در راستای فرآیند اطلاع‌یابی اقدامات زیر در سطح دانشگاه و سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات عالی آموزشی و پژوهشی اعمال شود:

۱. آشنایی با مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان و هدایت آن‌ها جهت تسهیل دسترسی به اطلاعات در فضای مجازی تقویت زیرساخت‌های دسترسی به اطلاعات اعم از زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی کشور

۲. ایجاد دوره‌های آموزشی آشنایی با فناوری اطلاعات و نحوهٔ استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی در دانشگاه‌ها

۶.منابع و مآخذ

احمدی، حمید و یاری، شیوا (۱۳۹۴). ضرورت‌ها و چالش‌های مطالعه در ایران در مجموعه مقاله‌های همایش ملی فرهنگ مطالعه در ایران، گردآورنده عصمت مؤمنی و ابوالقاسم عیسی‌مراد، ۲۴۳- ۲۵۹. تهران: کتابدار.

حریری، نجلا (۱۳۸۵). *اصول و روش‌های پژوهش کیفی*. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

حریزاوی، محمدامین؛ زارع‌دریس، زینب؛ ماهیدشتی، مهسا؛ آبافت، نصرالله ؛ ولی‌پور، علی اصغر ؛و ممتازان، محبوبه (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر رفتارهای اطلاع‌یابی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی آبادان. *مجله اطلاع‌رسانی پزشکی نوین*، ۶ (۱)، ۴۴-۳۸.

خسروجردی، محمود (۱۳۸۴). مفهوم‌سازی دسترسی به اطلاعات و ارائه مدل ترکیبی: پاره‌ای از تبعات فناوری بر دسترسی. *مجله کتابداری*، ۳۹ (۴۴)، ۱۶۶-۱۳۵.

خسروی، فریبرز؛ منصوریان، یزدان؛ علی‌پور حافظی، مهدی ؛و علی‌محمدی، داریوش (۱۳۸۷). تأثیر منابع الکترونیک بر مطالعه. *کتاب ماه کلیات*، ۸ (۱۲۸).

عبداللهی، حمیدرضا ؛و اجتهدنژاد کاشانی، سالار (۱۳۹۴). بررسی مقایسه‌ای وضعیت مطالعه کتاب غیردرسی در بین ایرانیان طی چهار موج متوالی از طرح شاخص‌های فرهنگ عمومی کشور (۹۱-۱۳۸۸) در مجموعه مقاله‌های همایش ملی فرهنگ مطالعه در ایران، گردآورنده عصمت مؤمنی و ابوالقاسم عیسی-مراد، ۱۰۹- ۱۲۵. تهران: کتابدار.

فامیل روحانی؛ سیدعلی اکبر ؛و موسوی، فاطمه (۱۳۹۶). مروری بر مفاهیم سواد رسانه ای و رفتار اطلاع یابی در فضای مجازی. تصویر سلامت، ۸(۲): ۱۳۳-۱۲۶.

فیشر، کرن‌ای؛ مک‌کچنی، لین ؛و اردلز، ساندا (۱۳۸۷). *نظریه‌های رفتار اطلاعاتی* (مترجمان: فیروزه زارع، محسن حاجی زین‌العابدینی، غلام حیدری و لیلا مکتبی‌فرد). تهران: کتابدار (تاریخ اصل اثر: ۲۰۰۵)

معرفت، رحمان (۱۳۹۳). نگاهی گذرا به مدیریت اطلاعات در شبکه‌های اطلاعاتی اجتماعی مجازی در مجموعه مقالات اولین همایش ملی تعامل انسان و اطلاعات، گردآورنده نصرت ریاحی‌نیا و یزدان منصوریان، ۶۹۴-۶۳۳، تهران: نشر چاپار.

معمارباشی، پیام ؛و زمانی‌میاندشتی، ناصر (۱۳۹۲). واکاوی اطلاع‌یابی تحصیلی از طریق اینترنت در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشکده کشاورزی رازی کرمانشاه،نشریه *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، ۹(۱)،۱۳۵-۱۶۶.

ناصری، زهرا و نوروزی، علیرضا (۱۳۹۵). تأثیر محیط دیجیتال بر عادت و روش‌های خواندن جوانان. *فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲(۸۵): ۲۱۳-۲۲۷.

Doi: 20.1001.1.20081758.1392.9.1.3.3

نگاهبان بنابی، طیبه ؛و انصاری، علی (۱۳۹۰). نظرات دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان درباره مطالعه در محیط‌های دیجیتالی. *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی*، ۸(۲)،۱۳۱-۱۲۴.

نواده، مریم السادات ؛و سپهر، فرشته (۱۳۸۸). رفتار اطلاع‌یابی مدیران سازمان فرهنگی- هنری شهرداری تهران. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۰(۲)، ۲۴۰-۲۱۳.

Ahmed, Y., Oiza, J. A., Omah, J. E., & Murjanatu, A. (2021). Information Seeking Behavior of Undergraduate Students in the Faculty of Arts, Ahmadu Bello University (ABU) Zaria. *Kaduna Journal of Educational Studies (KJES)*, *1*(2), 34-42.

Akarsu, O., & Darıyemez, T. (2014). The reading habits of university students studying English language and literature in the digital age. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 10(2), 85-99.

Chen, H.y. & Chang, C.Y. (2005). Personal Epistemological Beliefs, Critical Thinking Abilities, and Information-Seeking Behavior of College Students. In P. Kommers & G. Richards (Eds.), Proceedings of ED-MEDIA 2005--World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications (pp. 1836-1840). Montreal, Canada: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved from https://www.learntechlib.org/primary/p/20343/ July 31, 2021

Dresang, E. T. (2005). The information-seeking behavior of youth in the digital environment. *Library Trends*, 54(2), 178-196. doi: 10.1353/lib.2006.0015

Dresang, E. T., & K. Koh (2009). Radical Change Theory, youth information behavior, and school libraries. *Library Trends*, 58(1), 26-50.

Koh, K. (2011). Proposing a Theoretical Framework for Digital Age Youth Information Behavior Building Upon Radical Change Theory. Retrieved From http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_migr_etd-2849

Koh, K. (2013). Theory-to-research-to-theory strategy: A research-based expansion of radical change theory. *Library & Information Science Research*, 35(1), 33-40. doi:10.1016/J.LISR.2012.09.003

Koh, K. (2015). Radical Change Theory: Framework for Empowering Digital Youth.

Lincoln, V. S., & E. G. Guba (1985). Naturalistic Inquiry. Beverly Hills, CA: Sage. Literature, Technology, and Early Writing Instruction. *Language Arts*, 78(3), 207-216. Retrieved from https://nla.gov.au/nla.cat-vn2938416

Saaid, S. A., & Abd Wahab, Z. (2014). The impact of digital-based materials on undergraduates' reading habit. *International Journal of Social Science and Humanity*, 4(3), 249. doi: 10.7763/IJSSH. 2014.V4.357

Shabani, A., F. NaderiKharaji, M. R. Abedi (2012). Reading Behavior of Graduate Students in Digital Environment at University of Isfahan through 2008-2009: A Case Study. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, 10(1), 1-14. doi:10.1108/00242531111166683

Weber, H., Becker, D., & Hillmert, S. (2019). Information-seeking behaviour and academic success in higher education: Which search strategies matter for grade differences among university students and how does this relevance differ by field of study? *Higher Education*, 77(4), 657-678. doi:10.1007/s10734-018-0296-4